

**ANTALYA İLİ SERİK VE AKSU İLÇESİSİNDEKİ DOMATES
ÜRETİCİLERİNİN SOSYO EKONOMİK DURUMU**

YUSUF KÜRŞAD AYDIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARIM EKONOMİSİ A.B.D
Doç. Dr. Hayriye Sibel GÜLSE BAL
Eylül - 2020
Her hakkı saklıdır

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ABD

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ANTALYA İLİ SERİK VE AKSU İLÇESİNDEKİ DOMATES
ÜRETİCİLERİNİN SOSYO EKONOMİK DURUMU**

YUSUF KÜRŞAD AYDIN

TOKAT
2020

Her hakkı saklıdır.

TEZ BEYANI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezin içerdiği yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Yusuf Kürşad AYDIN

14.09.2020

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANTALYA İLİ SERİK VE AKSU İLÇESİNDEKİ DOMATES ÜRETİCİLERİNİN SOSYO EKONOMİK DURUMU

YUSUF KÜRŞAD AYDIN

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI ANA BİLİM DALI

(TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. Hayriye Sibel GÜLSE BAL)

Dünyada domates üretimi 177 milyon ton'dur. Türkiye dünya domates üretiminde 4. sırada ve % 7.2'lik paya sahiptir. Bu durum Türkiye'nin domates yetiştiriciliğinde dünyada önemli bir yere sahip olduğunun ve uluslararası ticaretinde ileri taşıyabilecek potansiyeli olduğunu göstermektedir. 2016 yılında Türkiye domates üretim alanlarında %11,1'lik orana sahip olan Antalya 201 bin da ile birinci sırada yer almıştır. Bu çalışmada, Antalya yöresi Serik ve Aksu İlçesinde bulunan domates üreticileri ile birebir görüşme yöntemiyle anketler yapılmıştır. Oransal örnekleme yöntemiyle belirlenen 67 üretici ile görüşülmüş ve sonuçlar tablolar halinde verilmiştir. Domates üretimi yapan üreticilerinin genel durumuna bakıldığında aile birey sayılarından ağırlık olarak en az iki kişinin üretime katıldığı gözlemlenmiştir. Üreticilerin domates çeşidini seçerken genelde dekar verimini baz aldığı gözlemlenmektedir. Fakat ortalama verimin en yüksek olduğu tek sezon domates yetiştiriciliğine yeteri kadar önem vermemektedirler. Üreticilerin domates üretiminde kullanacakları gübre ve ilaçları belirlerken genel olarak zirai ilaç bayilerinin yönlendirilmesini dikkate aldıkları bu durumda kamu kuruluşları, üretici birliklerinin ve kooperatiflerin yeterli yönlendirmeyi yapamadığı gözlenmiştir

2020, 50 SAYFA

ANAHTAR KELİMELER: Antalya, Sera, Bitkisel üretim, Domates

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

SOCİO-ECONOMİC STATUS OF TOMATO PRODUCERS İN SERİK AND AKSU DİSTRİCT OF ANTALYA

YUSUF KÜRŞAD AYDIN

**GAZİOSMANPAŞA UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF NATURAL &
APPLIED SCIENCES**

AGRICULTURAL ECONOMICS DEPARTMENT

(THESIS ADVISOR: Assoc. Prof. Dr. Hayriye Sibel GÜLSE BAL)

Tomato production in the world is about 177 million tons. Turkey has a share in the world production of tomatoes 7.2%. This situation shows that there is potential for improvement in Turkey's tomatoes that have a say in the world in production and foreign trade. In 2016, with 11.1% share in Turkey Antalya 201 thousand in the tomato planting area has took the first place. In this study, one - to - one interviews were conducted with tomato producers in Serik and Aksu districts of Antalya region. 67 producers were interviewed with the proportional sampling method and the results were given in tapes. When the general status of tomato producers is considered, it is observed that at least two people are involved in the production in terms of the number of family members. It is observed that the producers are generally based on the yield per decare when choosing the tomato variety. It was observed that public institutions, producers' unions and cooperatives could not make adequate guidance in this case where the producers generally take into consideration the guidance of pesticide dealers in determining the fertilizers and drugs to be used in tomato production.

2020, 50 PAGES

KEYWORDS: Antalya, Greenhouse, Crop Production, Tomatoes

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	iv
ÇİZELGE DİZİNİ.....	v
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Önemi.....	1
1.2. Çalışmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Kapsamı.....	3
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1. Dünya ve Türkiye’de Domatesin Önemi, Üretim ve Ticaret Düzeyleri..	5
2.2. Dünya Domates Üretimi.....	5
2.3. Dünya Domates İhracatı.....	7
2.4. Dünya Domates İthalatı.....	8
2.5. Dünya Domates Üretimi.....	9
3. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	11
4. MATERYAL VE YÖNTEM.....	14
4.1. Materyal.....	14
4.2. Yöntem.....	14
4.3. Veri Analizi.....	15
5. ARAŞTIRMA YÖRELERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	16
5.1. İlçe Tarihleri.....	16
5.2. Coğrafi Konum.....	16
5.3. Ekonomik Yapı.....	17
6. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	19
6.1. Üreticilerin Demografik özellikleri.....	19
6.2. Üreticilerin Tohum/Fide, Gübre ve İlaç Kullanım Tercihine İlişkin Bilgiler.....	22
6.2.1. Tohum/fide.....	22
6.2.2. Gübre.....	23
6.2.3. İlaç.....	25
6.3. Üreticilerin Tarımsal Araç Varlıkları.....	29
6.4. Üreticilerin İnternet Kullanımı.....	29
6.5. Üreticilerin Küresel Isınma ve İklim Değişikliği Hakkındaki Bilgileri...	30
7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	31
8. KAYNAKLAR.....	33
9. EKLER.....	35
10. ÖZGEÇMİŞ.....	41

Kısaltmalar**Açıklama**

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
GTOB	Gıda Tarım ve Orman Bakanlığı
GTOBSGB Başkanlığı	Gıda Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme
FAO	Food and Agriculture Organization
OECD	Schemes For Certification (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
OTB	Ortak Tarım Politikası
T.C	Türkiye Cumhuriyeti
TİGEM	Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TKV	Türkiye Kalkınma Vakfı
TÜGEM	Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
USDA Dairesi)	United States Department and Agriculture (ABD Ziraat

ÇİZELGE DİZİNİ

<u>Çizelge</u>	<u>Sayfa</u>
Çizelge 2.1. Domates Üretimi Yapan Ülkeler ve Üretim Miktarları.....	6
Çizelge 2.2. Dünyada Domates İhracat Verileri	7
Çizelge 2.3. Dünya Ülkeleri Domates İthalat Verileri.....	8
Çizelge 2.4. Türkiye Domates Verileri.....	9
Çizelge 2.5. Türkiye’de Örtüaltında Toplam Sebze ve Domates Üretimi.....	10
Çizelge 6.1. Üreticilerin Eğitim Düzeyine İlişkin Bilgiler ve Ki Kare Analizi.....	19
Çizelge 6.2. Üreticilerin Ailedeki Birey Sayısı ve Aileden Üretime Katılan Kişi Sayısı ve Ki Kare Analizi.....	20
Çizelge 6.3. Üreticilerin Yıllık Gelirine İlişkin Bilgiler.....	20
Çizelge 6.4. İşletmelere İlişkin Arazi Varlığı.....	21
Çizelge 6.5. Domates Ekim Dönemleri Ve Domates Yetiştirilen Sera Tipleri.....	21
Çizelge 6.6. Üretim Dönemine Göre Verimlilik.....	22
Çizelge 6.7. Son Beş Yılda Sera Alanındaki Değişim.....	22
Çizelge 6.8. Üreticilerin Domateste Çeşit Tercih Etme Nedenleri.....	23
Çizelge 6.9. Üreticilerin Domates Fidesi Satın Aldıkları Yerler.....	23
Çizelge 6.10. Tohum/fide Kalitesinde Değişim Olup Olmadığı.....	23
Çizelge 6.11. Üreticilerin Domates Üretiminde Kullanacakları Gübre Ve Miktarını Belirleme Şekli.....	24
Çizelge 6.12. Üreticilerin Domates Üretiminde Gübre Satın Alma Yerleri.....	24
Çizelge 6.13. Üreticilerin Gübre Kullanımına İlişkin Bilgi Kaynakları.....	24
Çizelge 6.14. Üreticilerin Zirai Mücadelede Kamu Kurum Ve Kuruluşlarından Faydalanma Durumları.....	25
Çizelge 6.15. Üreticilerin Zirai Mücadelede Bilgi Kaynakları.....	25
Çizelge 6.16. Üreticilerin Zirai İlaçları Satın Aldıkları Yerler.....	26
Çizelge 6.17. Domates Üretiminde En Çok Karşılaşılan Hastalıklar Ve Zararlılar....	26
Çizelge 6.18. Üreticilerin Tarım İlacı Seçerken Dikkat Ettiği Hususlar.....	26
Çizelge 6.19. Üreticilerin Kullanacağı İlacın Dozunu Neye Göre Belirledikleri.....	27
Çizelge 6.20. Üreticilerin Önerilen İlaç Dozuna Uyup Uymadıkları.....	27
Çizelge 6.21. Üreticilerin Sattıkları Domatesi Rahatlıkla Tüketip Tüketmediği.....	28
Çizelge 6.22. Üreticilerin İyi Tarım Uygulamalarından Haberdar Olma Durumları...	28
Çizelge 6.23. Üreticilerin Teşvik Olsa İyi Tarım Uygulama Durumları.....	28
Çizelge 6.24. Üreticilerin Ürettikleri Domatesleri Yurt Dışına Satma Durumları....	28
Çizelge 6.25. Üretilen Domateslerden Alıcıların Kalıntı Analizi İsteme Durumu....	28
Çizelge 6.26. Domates Üretiminde Kullanılan Tarımsal Araçlar.....	29
Çizelge 6.27. Üreticilerin İnternet Kullanım Durumu.....	29
Çizelge 6.28. Üreticilerin İnterneti Ne İçin Kullandıkları.....	30
Çizelge 6.29. Üreticilerin Küresel Isınma ve İklim Değişikliği Hakkındaki Bilgi Durumları.....	30

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Önemi

Tarım sektörü, ülkelerin gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, tüm ülkelerin ekonomik hayatlarında önemli bir yere sahiptir. Nedeni ise insanların beslenebilmesi için gereken gıda maddeleri ile hammaddelerin temini tarım sektörüyle sağlanmakta ve bu sektörün de ikamesi bulunmamaktadır. (Doğan ve ark., 2015)

Tarım bir ülkenin gelişmişlik ve dışa bağımlılık konusunda önemli bir faktördür. Bu faktörü önemseyen ülkeler dünya ticaretinde önemli bir yere sahiptir. Ekonomisi gelişmiş ülkelere bakıldığında (ABD, Rusya, Japonya, Çin, Hollanda, Fransa, İtalya, Avustralya, Brezilya) gibi ülkeler tarıma önem veren ekonomisi gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerdir. (Anonim, 2018)

Tarım özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanda yaşayan bireylerin geçimini sağladıkları asıl sektör olma niteliğini hâlen korumaktadır. Bunun yanı sıra, ekonomik kalkınma aşamasında tarım sektörü önemli bir görev üstlenmektedir. Bunlar; insan yaşamı için gerekli olan gıdaların üretilmesi ve temin edilmesi, sınai ürünlere talep oluşturulması, sınai üretim yapabilmek için ihtiyaç duyulan hammadde, sermaye ve emeğin karşılanması, ekonominin döviz gereksiniminin giderilmesi gibi durumlardır. Bütün bu getirilerinden dolayı, tarım, küresel anlamada stratejik öneme sahip bir sektördür. (Doğan, 2009)

Türkiye’de 2018 yılında toplam 30 milyon ton sebze üretimi yapılmıştır. Sebze ürünleri alt gruplarında üretim miktarları incelendiğinde domates 12.6 milyon ton üretim gerçekleştirilmiştir. Sebze alt gruplarından örtü altı üretimi yapılan ürünlerden domatesin toplam üretimdeki payı % 51.9 ile en fazla olduğu için araştırma konusu olarak domates seçilmiştir.

Ayrıca bu çalışma, araştırma kapsamında görüşülen çiftçilerin domates fide tercih ederken nelere dikkat ettikleri, üretim hakkında bilgileri, kullandıkları çeşitleri ve temin yerleri ile domates üretiminde karşılaştıkları sorunları ortaya koyması nedeniyle önem taşımaktadır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Tarımsal üretimde kaynakların etkin kullanılmaması hem kaynak israfına hem de çevre kirliliğine sebep olmaktadır. Küresel ısınmanın da oluşturduğu ciddi tehdit ve çevre sorunları ile tarımsal üretimin sürdürülebilirliği daha önemli sorun haline gelmiştir. Son zamanlarda tüketicilerin güvenli gıdaya olan beklentisi, üretim sürecinde sağlığa ve doğaya zararı olmayan gıda girdilerinin ve üretim tekniklerinin uygulanmasını gerekli kılmıştır.

Entansif tarım çabuk ve kesin sonuç vermesi, kolay uygulanabilmesi ile öncelikli olarak tercih edilen bir yöntemdir. Üreticiler zirai ilaçları ve gübreleri zirai üretimin garantisi olarak görmektedir. Fakat bu üretim biçimi hatalı uygulandığında doğa, insan sağlığı ve gelir getirisi bakımından bazı olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Kalıntı sorunu tüketici sağlığı bakımından önemli bir risk içermekte, gıda güvenirliliği hususu devamlı olarak gündem olmakta, üreticiler tarafından ise önemli bir masraf kalemi olmanın yanı sıra pazarlama sürecini sekteye uğratmaktadır. Günümüzde üretimde sürdürülebilirliği sağlamak ve üreticilerin üretimi sekteye uğratmadan kazanç sağlayabilmeleri için tüketici isteklerini karşılayabilecek düzeyde iyi üretim yapmaları gerekmektedir. Bunu için girdilerin etkin kullanımı önemlidir.

Türkiye’de birçok sebze ve meyvenin yetişmesi için uygun bir ekolojiye sahiptir. Ayrıca güney bölgelerde seralarda sebze ve meyve üretimi oldukça yaygındır. Seralardaki üretim, çevresel şartlar göz önüne alınarak gerçekleştirilmektedir. Budan ötürü üretimde verim ve kalite kayıpları yaşanmaktadır. Bu kayıpları indirmek amacıyla çoğunlukla sentetik kimyasal maddeler kullanılmaktadır. Türkiye’de dış satımı yapılan ve ülke içerisinde tüketilen sebzelerin büyük bir çoğunluğu seralarda üretilmektedir. Ulusal ve uluslararası piyasa taleplerini karşılamaya çalışan üreticiler girdi kullanımı ile verim ve üretimi artırmaya çalışmaktadır. Ancak ekonomik kayıp endişeleri ile bazı zamanlar bilinçsiz ilaç ve gübre kullanımı, bir yandan ekolojik kirliliğe sebep olurken ve bir yandan da iç ve dış piyasa tüketicilerinin ürüne karşı güvenini zedelemekte ve beklenenin aksine pazar ve gelir kaybını beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmada, Antalya İli Serik ve Aksu ilçelerinde domates üretiminde, üreticilerin domates üretimin sistemini incelemek ve karşılaşılan sorunları ortaya koymak amaçlanmıştır. Seracılık özellikle Antalya’da önemli bir büyüklüğe sahiptir. Türkiye’de 2017 yılında seracılık yapılan toplam alanın (plastik ve cam sera ile yüksek ve alçak tünel alanı) 752 bin da olup, Antalya 278 bin da sera alanı ile bu alanın %37 sine sahiptir. Türkiye örtü altı üretiminde de Antalya %51’lik payla ilk sıradadır. Türkiye’deki sera alanlarının %93 ünde sebze üretimi yapılmakta, sebze üretiminin %50’sini domates üretimi oluşturmaktadır (Anonim, 2018). Bu durum araştırmanın bu yörede ve bu üründe yürütülmesinde etkili olmuştur.

Türkiye’de açıkta veya sera sebzeciliğinde girdi kullanımı daha önce bazı araştırmada analiz edilmiştir (Orman ve Kaplan (2004), Örük ve Engindeniz (2018), Demirtaş ve Yılmaz (2003),). Ancak yapılacak yeni araştırmalar açıkta veya seracılıkta yörelere, ürünlere ve zaman içindeki gelişme ve değişimlere göre en uygun üretim tekniği ve en uygun girdi düzeylerini belirleyerek, üreticiler için en kârlı üretim modellerinin saptanabilmesi açısından önemlidir.

1.3. Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırmada, araştırma alanı olarak Antalya’nın domates üretiminin en yoğun olduğu yerlerinden biri olan Serik ilçesi seçilmiştir. Araştırma 2017/2018 üretim döneminde domates üreten üreticileri kapsamaktadır.

Antalya, açıkta ve örtü altında domates üretimine uygun ekolojisi ile Türkiye’nin önde gelen sebzecilik ve seracılık bölgesidir. Araştırma kapsamına alınan Serik ve Aksu ilçeleri domates üretimi ve üretim alanı içerisinde Antalya’nın ilçelerinin içinde ilk sıraları almaktadır. Bu nedenle bu araştırmada araştırma alanı olarak bitkisel üretim değeri içerisinde önemli bir yere sahip olan Antalya ilinin Serik ve Aksu ilçeleri seçilmiştir.

Araştırma altı bölümden oluşmaktadır. Giriş niteliğindeki ilk bölümde; konunun ve çalışmanın önemi, çalışmanın amacı ve kapsamı yer almaktadır. İkinci bölümde; araştırmanın materyal ve yöntemi açıklanmıştır. Üçüncü bölümde; konu ile ilgili

alışmalar.Dördüncü bölümde; araştırma yöreleri hakkında genel bilgiler.Araştırma bulgularının sunulduğu beşinci bölümde ise domates üretimine ilişkin araştırma bulgularına ve sonuçlara yer verilmiştir.Altıncı bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dünya ve Türkiye’de Domatesin Önemi, Üretim ve Ticaret Düzeyleri

Yeni dünya orijinli bir bitki olan domates dört yüz yıl içinde globalleşmiş ve en fazla üretilen yaş sebze hâline gelmiştir. Türkiye, domates üretiminde dünyada en çok üretim yapan dördüncü, sofralık taze domates ihracatı yapan beşinci ve salça ihraç eden üçüncü ülke konumundadır. Açıkta ve örtü altında üretilabilen, yerde ve sırk şeklinde askıda yetiştirilebilen, taze ve işlenmiş olarak pazarlanabilen domateste geniş bir çeşit skalası mevcuttur. Son elli yıl içinde Türkiye özelinde domates üretimi büyük bir dönüşüme uğramış, şekil değiştirerek modern bir görünüme bürünmüştür. Üretimin üçte ikisi sofralık olarak satışa sunulmakta, üçte biri salçalık olarak işlenmektedir. Domateste sera üretimi epeyce büyümüş ve örtü altı tarımı sofralık arzın %40’ını karşılar niteliğe kavuşmuştur. Türkiye’nin mevcut üretimi ulusal tüketim gereksinimlerinin %15’lik bir oranda üzerindedir. Dışında kalanlar taze veya işlenmiş olarak yurtdışına pazarlanmaktadır. Doğru bir planlama ile hem sofralık hem de işlenmiş domates ihracatını ileriye taşımak olanaklı görünmektedir. Bunun için ürün kalite değerinin artırılması, ayrıca gıda güvenirliliği konusunda izlenebilir üretim modellerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir. (Abak, 2017)

2.2. Dünya Domates Üretimi

Domates küresel olarak en fazla üretilen sebzelerin başında gelmektedir. FAO verilerine göre 1,1 milyar ton olan toplam sebze üretiminde domates 162 milyon ton ile %15’lik orana sahiptir. Türkiye’de ise 12,6 milyon tona varan üretimi ile toplam sebze yetiştiriciliğindeki oranı %40’ı geçmiştir. Kolay adapte olabilirliği, açıkta tarımının yanında örtü altı yetiştiriciliğine de eğilimli oluşu, ayrıca türlü şekillerdeki işleme endüstrisine elverişliliği gibi sebeplerle Ekvator’dan güney ve kuzey yarım kürenin uç noktalarına kadar her bölgede yetiştirilmekte ve tüketilmektedir. Yetiştirildiği fazlaştığı ve en çok tüketildiği bölgelerden birisi, Türkiye’nin de içinde bulunduğu Akdeniz Havzası’dır. Peralta ve Spooner’a (2007) göre bu bölgede kişi başına yıllık domates tüketimi 60-70 kg’ı görmekte; Yunanistan, Libya, Mısır gibi bazı ülkelere 100 kg’ı da aşmaktadır. Türkiye’de ise kişi başına domates tüketim miktarı 115 kg/yıl

civarındadır (Yanmaz ve ark 2015). Yüksek düzeyde A, E ve C vitaminleri ile başta potasyum olmak üzere birçok mineral madde ve bitkisel lif yoğunluğunun yanında bulundurduğu likopen, beta karoten ve flavonoidler ile diğer fenolik bileşikler domatesin sağlık bakımından önemini arttırmakta, birtakım hastalıklara karşı koruyucu niteliklere sahip kılmaktadır.

Domatesin orijini Güney Amerika'nın batı sahillerin-deki yüksek dağların yer aldığı bölgedir. Yabani türlerinin hepsi doğal olarak Kolombiya'nın güneyi, Şili'nin kuzeyi ve Peru arasında kalan bölgede And Dağları'nın doğusunda ve 3.400 m rakıma kadar ulaşan yerlerde olmaktadır. Kültür çeşitlerinin atası olarak kabul edilen yabani formu *Lycopersicon esculentum* var. *cerasiforme* de bu bölgeden orijinini almaktadır. Bununla beraber diğer sekiz yabani domates türünün yayılımı yalnızca az önce değinilen küçük alanda sınırlı kalırken *Lycopersicon esculentum* var. *cerasiforme* Amerika kıtasının tüm subtropik ve ılıman bölgelerine dağılmış, Kuzey Amerika'ya uzanıp Teksas ile Florida'ya kadar ilerlemiştir. Domatesin ilk kültüre alındığı alanın Meksika olduğu üzerinde bir düşünce ortaklığı vardır ve adının da Meksika'daki Nahua yerlilerinin dilinde domatesin karşılığı olan "tomatl" veya "xi-tomatl" sözcüğünden geldiği bildirilmektedir (Rick 1976, Philouze 1986). Ancak kültüre alındığı ilk tarih hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. (Abak, 2017)

Çizelge 2.1'de dünyada domates üretimi yapılan ülkeler ve yıllara göre üretim miktarı değerleri verilmiştir.

Çizelge 2.1. Domates üretimi yapan ülkeler ve üretim miktarları (USDA,2018)

Ülke	Üretim (Ton)	Ekili Alan (Hektar)	Verim (kg-Hektar)
Çin Halk Cumhuriyeti	56,423,811	1,003,992	56,200
Hindistan	18,399,000	760,000	24,209
ABD	13,038,410	144,410	90,287
Türkiye	12,600,000	188,270	66,925
Mısır	7,943,285	199,712	39,774
İtalya	6,437,572	103,940	61,935

Dünyada domates üretimi yapan ülkeler arasında Çin, Hindistan, ABD, Türkiye, Mısır, İtalya ülkeleri ilk 6 sırada yer almaktadır.

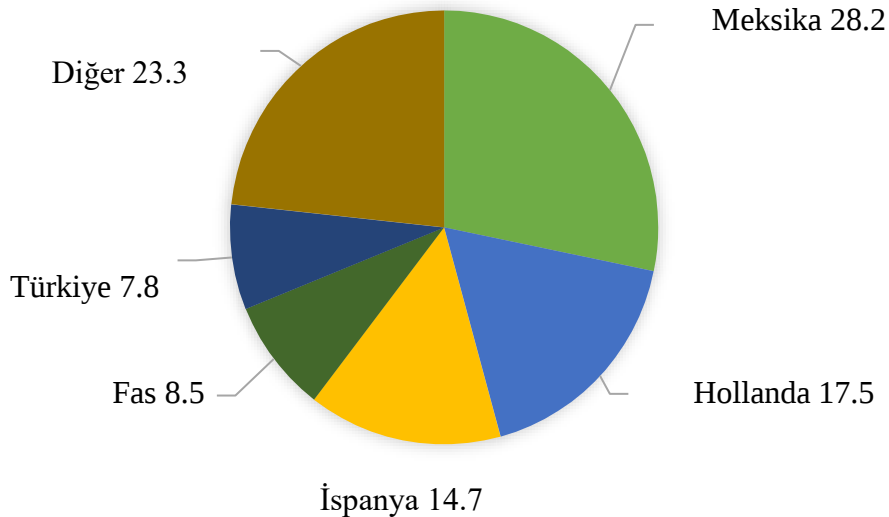
Çizelge 2.1’de verilerden hareketle, Dünyada domates üretimi ise 177 milyon tondur (Anonim 2018c). Türkiye dünya domates üretiminde 4. sırada ve % 7.2’lik oranla ticaretinde ileriye taşınabilecek potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de taze domates yetiştiriciliği tarlada ve seralarda, işleme sanayine girdi olarak ise açıkta (tarlada) yapılmaktadır. Ülkenin üretim miktarı uzun yıllardan beri her sene artmaktadır. Bu tabloyu domates yetiştiriciliğinin 2001’de 8.5 milyon ton kadar iken 2017’de % 50 oranında artarak 12.75 milyon tona yükselmiş olması göstermektedir (Şekil 1). Domateste üretimdeki artışın zirai girdi kullanımının iyileşmesi gibi nedenlerden oluşabileceği ve 1960-1999 dönemlerinde domates verimliliğinde 2.16 kat artış olduğu gözlemlenmiştir (Kaymak ve ark., 2005). Girdi ve yeni yöntemlerin domates yetiştiriciliğinde uygulanması ile daha fazla randıman alınabilir. Son dönemlerde örtü altında domates yetiştiriciliğinin yayılması üretim ve verimliliğin yükselmesi ile beraber sezon genişlemesini de olanaklı kılmıştır. (Güvenç, 2019)

2.3.Dünya Domates İhracatı

Çizelge 2.2’te Dünyadaki ülkelerin Domates dışsatım miktarları gösterilmiştir. Bu bilgilerden yola çıkarak en büyük dünya dışsatım oranının ortalama 2,6 milyon ton ile ABD’ne ait olduğu görülmektedir. Avustralya ve Brezilya 0,9 milyon ton dışsatım miktarıyla ABD’nin hemen ardından en fazla dışsatım oranına sahip ülkelerdir.

Çizelge 2.2. Dünyada domates ihracat verileri (USDA,2017)

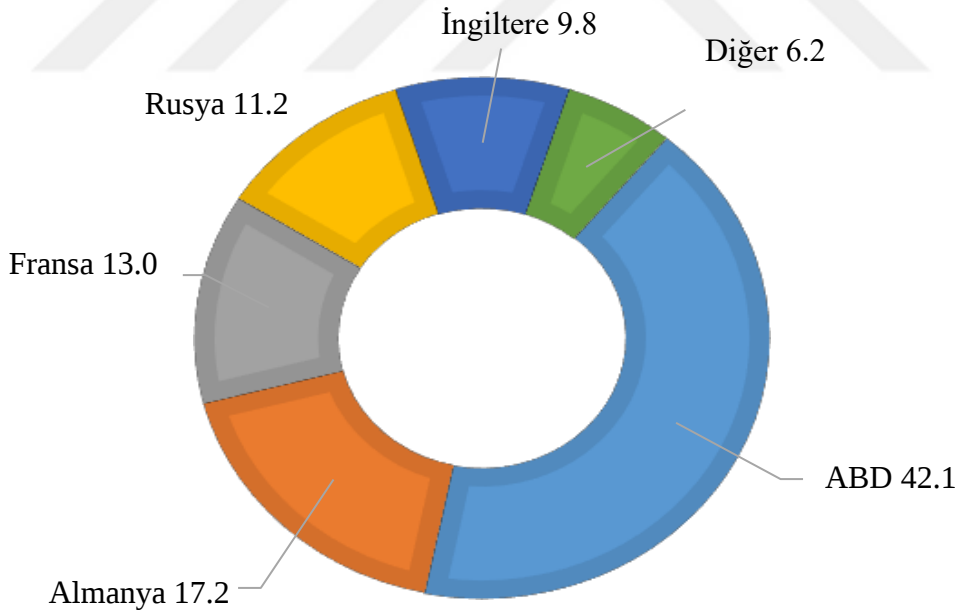

Dünya domates ticaretine yönelik 2016 yılı verilerine göre domates dışsatımında Meksika ilk sırada kendine yer bulurken Hollanda ikinci, İspanya ise üçüncü sırada yer almaktadır. Beşinci sırada yer alan Türkiye'nin 2016 yılında dışsatımdaki oranı ise 541 bin tondan %10 düşerek 486 bin tona düşmüştür.

2.4. Dünya Domates İthalatı

Dünya domates ithalatı oluşan rakamlar doğrultusunda yıllık ortalama 36 milyon tondur (Çizelge 2.3.). Dünyanın en büyük domates ithalatçısı ülkeleri, Doğu Asya Ülkeleridir. Bu toplulukta yer tutan ülkeler Çin, Pakistan, Bangladeş, Endonezya, Tayland, Vietnam en fazla domates dışalım yapan ülkelerdir.

Çizelge 2.3.Dünya ülkeleri domates İthalat Verileri(USDA,2017- %)

Domates dışalımında ise 1,8 milyon ton dışalım miktarı ile ABD Dünya dışalım miktarlarında yalnız başına %42,1'lik bir oran ile ilk sırada yer bulurken, 731 bin tonluk dışalımıyla Almanya ikinci sırada, 537 bin tonluk dışalımıyla Fransa ise üçüncü sırada yer almıştır.

Türkiye'nin dışalımını ise bir önceki seneye oranla %60 artarak 494 tondan 787 tona çıkmıştır. Domates dışalım miktarında Dünya sıralamasında elli dördüncü sırada yer alan Türkiye dışsatım miktarındaki oranı ile Dünyada beşinci sırada bulunmaktadır.

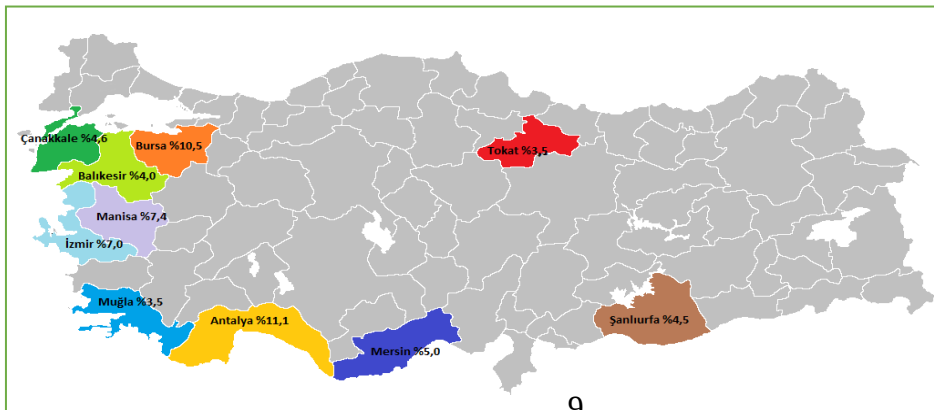
2.5. Dünya Domates Üretimi

Çizelge 2.4. Türkiye domates verileri (Bin ton)

	2012/2013	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	Değişim (%) ¹
Alan (1000 ha)	189	189	183	187	180	-3,5
Üretim	11.350	11.820	11.850	12.615	12.600	3,5
Yurt içi kullanım	9.849	10.158	10.318	10.989	-	6,5
İthalat	11	5	107	494	787	59,2
İhracat	1.115	483	585	541	486	-10,2
Kişi Başına Tüketim (kg)	117,2	119,2	119,5	118,6	-	-0,8

Kaynak: TÜİK (16.01.2018)

Domates ekim alanları; Türkiye domates üretim alanları gözden geçirildiğinde, 2016 yılında Türkiye domates üretim alanlarında %11,1'lik oranı elinde tutan Antalya 201 bin da ile birinci sırada, Bursa 190 bin da ile ikinci, Manisa ise 134 bin da ile üçüncü sırada yerini korumaktadır. Türkiye sınırları dahilinde Domates üretim alanlarında 2012 yılına nazaran 2016 yılında %5 dolaylarında gözle görünür azalma yaşayıp 180 bin ha alanda ekimi gerçekleştirilmiştir. 2017 yılında domates ekim alanları ortalama 178 bin ha alana düşmüştür.

Domates üretimi; 2016 yılında Antalya 2.4 milyon ton domates üretimi ile birinci sırada, Bursa 1.6 milyon ton ile ikinci, Manisa ise 975 bin ton ile üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye’de en yüksek verim, iklimden sağlanan fayda ve seracılık faaliyetlerinin bölgede yaygınlığının doğal sonucu olarak Akdeniz Bölgesi’nde alınmaktadır. Türkiye domates üretimi 2012 yılına oranla 2016 yılında %11’lik bir artış yakalamış ve 12,6 milyon tona ulaşmıştır. 2017 yılında ise domates üretimi 12,8 milyon tona erişmiştir. (Anonim, 2018)

Çizelge 2.5. Türkiye’de örtüaltında toplam sebze ve domates üretimi (Ton/Yıl).

Yıl	Toplam	Domates	Oran (%)
2001	3.663.338	1.417.667	38.7
2005	4.271.525	2.023.888	47.4
2010	5.478.566	2.852.863	52.1
2015	6.346.770	3.394.447	53.5
2016	6.743.085	3.614.472	53.6
2017	7.383.880	3.829.831	51.9

Kaynak: Anonim 2018a

3. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Güvenç (2018), bu çalışmada Türkiye’de domatesin üretimi, dışsatım ve rekabet gücü gözlemlenmiştir. Araştırmaya göre Türkiye’de 2017 yılında elde edilen bilgiler dâhilinde totalde 30 milyon tonun üzerinde sebze üretilmiş olup bu üretimin %40-45’i domatesten oluşmuştur. Domates üretiminin yaklaşık olarak %68-72’i açıkta, %28-32’i ise örtü altında yetiştirilmektedir. Araştırmaya göre toplam sebze üretiminin %4’ü uluslararası pazarda satışa sunulmaktadır.

Örük ve Engindeniz (2018), Araştırmada Muğla’da örtü altı domates yetiştiriciliğinde girdi kullanımına yönelik teknik etkinlik analizi yapılmıştır. Oransal örnekleme yöntemi ile seçilen 93 işletmeden anket yöntemi ile veriler elde edilmiştir. Üreticilerin sosyo-ekonomik yönleri ortaya konulmuş Veri Zarflama Analizi ile örtü altı domates üretiminde girdi kullanım etkinliği saptanmıştır. Bu sonuçlara göre ortalama etkinlik değerleri CCR modelinde %55-76 arasında, cam seralarda ise %63-81 arasındadır.

Alp (2017), Çanakkale ilinin Kumkale ovasında yapılan bu araştırmada domates üretiminde bulunan işletmelerin ekonomik çözümlemenin yapılması ve risk yönetim yollarının araştırılması hedeflenmiştir. Çalışma bilgileri basit tesadüfi örnekleme yöntemi ve 5’li likert ölçeği kullanılarak 58 tarımsal işletmeye yapılan anket yoluyla elde edilmiştir. İşletmelerin üretim yerindeki domatesin oranı 26,45 ve yaklaşık net kar 37.466TL olduğu görülmüştür. Üretimde ki risk grupları olarak hastalık riski, don riski, arazinin parçalı yapısı oluşu, kaza riski, teknoloji riski ve iş gücü riskinin etkiliği olduğu belirtilmiştir.

Orman ve Kaplan (2004), Yapılan çalışmada Antalya ilinin Kumluca ve Finike ilçelerinde tek ürün olarak yetiştirilen domateslerin beslenme durumu gözlemlenmiştir. 40 farklı domates serasından alınan bitki yaprakları ve toprağın incelemesi yapılarak bitkilerin beslenme durumları gözlemlenmiştir. Toprağın PH ve CACO3 değerinin yüksek olduğu ama yetiştiricilik yapılamayacak kadar fazla olmadığı anlaşılmıştır.

Öztürk ve Engindeniz (2019), Araştırma Muğla ilinde 93 üretici ile anket yoluyla Domates yetiştiriciliğinin ekonomik analizi yapılmıştır. Tek ürün yetiştiriciliğinde net kar; Plastik sera da 4.442 TL/da, cam sera da 3.924 TL/da , güz dönemine net kar; Plastik sera da 3.303 TL/da, cam sera da net kar 9.152 TL/da , bahar döneminde net kar ise plastik sera da -422 TL/da, cam sera da net kar 1.610 TL/da olarak hesaplanmıştır.

Demirtaş ve Yılmaz (2003), Araştırmada örtü altı domates üretiminde ekonomik minimum gübrelemenin belirlenmesi hedeflenmiştir. Beş farklı üretim modeli arasında kuadratik model en iyi sonuç vermiştir. Bu modelin çıkardığı sonuç neticesinde; Azotlu gübre 53.7 kg/ da, fosforlu gübre 23,4 kg/da ve potasyumlu gübre 38,3 kg/da ekonomik optimum verim düzeyini vermektedir.

Mencet (2011), Çalışmasında tarım üretim faaliyetlerinin yoğun olduğu Akdeniz Bölgesinde farklı domates üretimlerinin sebep olduğu çevre kirliliğini belirleyerek tarım politikalarının çevre sağlığı üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Böylece çevreye zararlı uygulamaları azaltabilecek etkin bir tarım politikası stratejisi oluşturulabilecektir. Üç aşamalı olarak oluşturduğu analizler sonucunda ise tarımsal desteklerin üreticinin hangi değişkenlerden etkilendiği sorusuna yanıt aranmıştır.

Karaman ve Yılmaz (2007), Araştırmalarında cam sera domates üretiminde polinasyon için bombus arısı kullanımını belirleyen faktörlerin analizini yapmıştır. Sonucunda ise lojistik regresyon analizi ile önemli kısmın üreticinin bilgi düzeyi, teknolojiyi kullanma becerisi gibi etkenler olduğunu istatistiki olarak önemli bulunmuştur. Domates üretiminde bambus arısının kullanılmasının verimi ve kaliteyi arttıracığı belirtilmiştir.

Erdal (2006), Çalışmasında domates üretim miktarı ve fiyatı arasındaki ilişkiyi Koyck modeli kullanılarak analiz etmiştir. Sonucunda ise planlama ve pazarlama yapılmaması üreticinin fiyat belirlemesini olumsuz etkilemektedir. Bu durumda ise üretimde dalgalanmalar yaşanmaktadır. Bu sorunun oluşmaması için planlama ve sözleşmeli yetiştiricilik uygulanmalıdır.

Karadaş ve Ertürk (2016), alışmasında Iğdır ilinde domates üretimi ve pazarlaması üzerinde durmuşlardır. Iğdır ilinde öneli miktarda domates üretimi sağlayacak verimin bulunduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda pazarlamanın daha çok tüketici odaklı yapılması gerektiğini, kaliteli ve verimli üretim için sertifikalı tohum kullanılmasının uygun olacağını belirtmişlerdir.

Özkan ve ark. (2011), Araştırmalarında, Antalya’da sera domates üretimi yapan işletmelerin kâr etkinliğinin belirlenmesi için sosyo-ekonomik özellikleri, üretimdeki girdileri, domates üretim faaliyetinin kâr seviyeleri belirlenmiştir. Serada domates üretiminde kullanılan olasılıklı kâr sınırı modeli ile tek ekim domates üretiminin diğer üretim şekillerinden daha kârlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Rad ve Yarşı (2005), Araştırmalarında Mersin’in Silifke ilçesinde domatesin plastik sera üretimindeki ekonomik performansı ve üretim maliyetlerinin saptanması üzerinde çalışmışlardır. Araştırmalarının sonucunda çift ürün yetiştiren işletmelerin, tek ürün yetiştiren işletmelereen daha fazla kar elde ettiğini fakat tek ürün yetiştiriciliğinde dönemin uzunluğu nedeniyle daha yüksek verim ve daha yüksek kar elde edilmesinin beklendiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda işletmelerin seralarına hem tek hem de çift ürün yetiştirilecek şekilde plan yapmaları önerilmektedir.

Mencet ve ark. (2019), Türkiye’de domates üretiminde iç ticaret hadleri ile ilgili yaptığı çalışmalarında 2013-2017 yılları arasındaki iç ticaret hadlerini hesaplayarak üreticinin satın alma gücü ile ilgili yorum yapmayı amaçlamışlardır. Araştırmaları sonucunda ise çiftçinin İTH tarım politikaları ile desteklenmesinin sürdürülebilir tarım açısından önemli olduğunu ve İTH’nin konjonktürel dalgalanmalardan etkilendiğini belirtmişlerdir. Ziraat Mühendisliği, Sayı;367 ,Sayfa; 6-12

Daka ve ark. (2012), Araştırmalarında Muğla ilinde seracılık faaliyetlerinde yetiştiriciler ihracata yönelik domates yetiştiriciliği ve pazarlamasını konu edinmişlerdir. Çalışmalarında Muğla ilinin Fethiye ve Ortaca ilçelerinden 92 üretici ile yaptıkları anketlerde üreticilerin seralarındaki yapısal özelliklerine, verime, pazarlamaya, domates yetiştiriciliğine ve toprak hazırlığına ilişkin veriler elde etmişlerdir.

Buna göre dışsatım sonuçlarının anket yapılan yere göre değiştiğini ve en yüksek dışsatımın Karlıova’da gerçekleştiğini saptamışlardır.

4. MATERYAL VE YÖNTEM

4.1. Materyal

Çalışma içerisinde yapılan bütün teknik ve yöntemler de domates yetiştiriciliği yapan kurumlardan elde edilen doneler kullanılmıştır. Bilgiler birebir anket yöntemiyle edinilmiş, anketlerin bütünü Antalya ili Serik ve Aksu ilçeleri işletmelerde uygulanmıştır. Ayrıca, iç ve dış kaynaklardan, çalışma içeriği kapsamındaki araştırmalardan, incelemeler ile mevcut istatistik verilerinden de yararlanılmıştır. Toplanan bilgiler bilgisayar ortamına girilmiş ve ölçümler yapılmıştır. Hesaplamalarda veri tabanı ve gerekli formüllerden sonuçların çıkarılması için Excel tablolama, grafik ve analiz yazılımından yararlanılmıştır.

4.2. Yöntem

Öncelikle, çıktılar ve değerlendirmelerin Antalya ili domates üretiminin en doğru şekilde ve güvenilir bir biçimde gösterilebilmesi için, domates üretimi yapan toplam işletme sayısı ve bu işletmelerin hangi boyuttaki arazilerde üretim yaptıkları ve bunların dağılım bilgilerine ulaşılmıştır (Anonim, 2011). Araştırma alanı olarak Antalya ili Serik ve Aksu ilçelerindeki 5819 işletmeden oransal örnekleme yöntemi kullanılarak %90 güven %10 hata payı ile 67 örnek ile çalışılmasına karar verilmiştir.

Anket sonuçları birebir görüşmeler ile edinilmiştir. Anket çalışmalarının bitmesiyle elde edilen veriler incelenip gerekli kontrol ve düzenleme işlemleri yapılmış ve analize hazır hale getirilmiştir. Söz konusu analizlerin yapılmasında SPSS paket programından faydalanılmış olup verilerin yüzde oranları, ortalamaları hesaplanmış ve veriler arasındaki ilişkilerin ölçülebilmesi amacıyla khi-kare testleri yapılmıştır.

4.3. Veri Analizi

Ki-kare Testi (chi-square test): Ki-kare testi, incelenen frekanslar(G) ile düşünölen frekanslar(B) arasındaki farkın istatistik olarak anlamlı olup olmadığını ifade eder. İki veya daha fazla grup arasında fark olup olmadığının incelenmesinde, iki değişken arasında bağ olup olmadığının araştırılmasında, varyans aralık tahmininde, grupların homojenliğinin tespit edilmesinde, gözlenen değerlerin istenen bir ana kütle dağılımına uyup uymadığının tespitinde vb. kullanılır.

Gruplandırma: Ankete katılan üreticiler domates üretim alanı büyüklükleri olarak iki farklı şekilde gruplandırılmıştır. Bu gruplara Ki-Kare analizi yapılmıştır.

Gruplar: Üretim alan büyüklüğü olarak 1-3 dekar seraya sahip olan işletmeler ve 4 ve üzeri dekar seraya sahip olan işletmeler.

5. ARAŞTIRMA YÖRELERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

5.1. İlçe Tarihleri

Serik ilçesinde ilk yerleşim yeri M.S II Yüzyılda Bergama Krallığına mensup olan günümüzde ki Yanköy Köyü dolaylarında bulunan ‘ Silyon’ da ve Belkıs Köyünde ‘Aspendos’ adını alarak iki ayrı yörede kurulmuştur. 1817 yıllarında yerleşim merkezlerinin birbirine uzak olması dolayısı ile ilçe başlangıçta ‘Seyrek’ adını kullanmış, 1890 yıllarına doğru ise günümüzdeki adı olan SERİK’ i kullanmaya başlamıştır. 1900 yılında bugün ki ilçe merkezinde Kökez ismi altında Bucak merkezi olmuştur. 1926 yılında da Serik ilçe olmuştur. Batı Trakya Türkleri balkan savaşı esnasında muhacir olarak, Girit savaşında ise Girit Türkleri Serik’e gelip burada yurtlanmışlardır. Halen Serik; İlçe Belediyesi ve 66 Mahalleden oluşan 120.790 nüfusuyla, Antalya’nın 6. büyük ilçesi pozisyonunda bulunmaktadır.

Aksu, Antalya kent merkezine 18 km uzaklıkta yer alan Aksu 2009 yılında 4 Belediyenin (Pınarlı, Yurtpınar, Çalkaya ve Aksu) bir araya gelmesiyle İlçe konumuna ulaşmış, 1 Nisan 2014 yılı itibari ile Karaöz Belediyesinin de sınırlara dâhil edilmesi ile birlikte son TUIK verilerine göre 35 mahalle ortalama 70 bin nüfusa ev sahipliği yapmakta ve hızlı bir şekilde göç almaktadır. Kurşunlu Şelalesi ve ilçeye adını veren Aksu Çayı ile stratejik öneme sahip su kaynaklarını bünyesinde bulunduran ilçe Türkiye’de tertip edilen ilk Expo olma niteliğini elinde bulunduran EXPO2016 ANTALYA’ yı da misafir etmiştir. EXPO 2016 ANTALYA etkinliği dolayısıyla İlçe ismini uluslararası da duyurmuştur. Bu fuar etkinliğine tüm Dünyadan ve Türkiye’nin pek çok yerinden konuklar ağırlanmış İlçenin reklamının da yapıldığı fuar çok büyük rağbet görmüştür.

5.2. Coğrafi Konum

Serik İlçesi, Türkiye' nin 36-37 derece enlem, 31- 32 derece boylamları arasında bulunmaktadır. Antalya - Mersin karayolu üzerinde, Antalya'nın 38 km doğusunda yer alırken, Manavgat İlçesi ile arasında 40 km mesafe bulunmaktadır. Akdeniz'de 22 km kıyı şeridine sahip olurken, 8 km geride, rakımı ise 26 metredir. Bir Kısmı dalgalı ovalık bir arazi üzerinde konumlanmıştır. İlçenin yüzölçümü 1.550 km²'dir. Bunun 45,360 hektarı tarım alanı, 65.764 hektarı da orman alanı kalan kısım ise niteliksiz arazidir. Serik Antalya ovasının doğuya yönlü uzanan bir bölümünü oluşturur. Dağlık alanlarda hayvancılık, ormancılık, ovalarda ise tarımsal faaliyet özel olarak da turfanda sebze üreticiliği yapılmaktadır. Ticari merkezi Antalya'dır. İlçenin kuzey bölümünde batı Toros dağları yükselişe geçmektedir. Serik İlçesi batıda; Antalya Merkez İlçe, doğuda; Manavgat İlçesi, kuzeyde; Burdur il sınırları dâhilinde Bucak ve Isparta İline bağlı Sütçüler İlçeleri, Güneyde; Akdeniz ile sınırlıdır. Genel olarak ilçede Akdeniz iklimi görülmektedir. Yazlar kurak ve sıcak, kışlar ılık ve yağışlı devam eder. Bundan dolayı da doğal bitki örtüsü makilerdir. Yörenin en stratejik akarsuları, Köprü çayı ve Aksu çayıdır.

5.3. Ekonomik Yapı

Aksu ilçe sınırları Güneyde Akdeniz, Kuzeyde Burdur'a dayanmaktadır. Aksu, tarihi ve doğal zenginlikleri ile Antalya'nın en güzel ilçelerinden biridir. Coğrafi ve sosyal dağılımıyla çok renkli bir kültüre sahiptir. Perge Antik Kenti ve Kundu Bölgesi'ndeki otelleri dünyaca ünlüdür. Antalya Havaalanı ve D400 Karayolu ile ulaşım ağının içinde yer alır.

Serik ilçesinin iş düzeni mevsimlere göre değişkenliğe uğramaktadır. Özellikle turizm sektöründe yaz döneminde yaşanan hareketlenme ilçenin gelir kaynaklarından. Ayrıca ilçenin ekonomisinin çoğunluğu turizm ve tarım sektörüne bağlı olup, halkın % 90'ı turizm ve tarımla meşgul olmaktadır. Tarımsal işgücü ihtiyacının bir bölümü kendi bölgesinden, bir bölümü ise çevre il ve ilçelerden temin edilmektedir.

İlçe ve bağılı beldelerde birçok sanayi tesisi de varlığını sürdürmektedir. Sanayisi, fabrikaları ve büyük işletmeleri ile hareketli bir ekonomiye sahiptir.

Çeşitli sebze ve meyvelerin yetiştirildiği Aksu ilçesinde; Endüstriyel bitki yetiştiriciliği de önemli bir yere sahiptir. Aksu'da seralarda üretimin gelişmesi yanında modern tarım uygulamaları da yaygınlaşmıştır. İlçede ikamet edenlerin çoğunluğu tarım ile meşgul olmaktadır. Aksu'da yaklaşık 35 bin dönüm sera, 32 bin dönüm meyve bahçesi yer almaktadır. Ortalama 100bin dönümlük alanda da açık tarla sebzeçiliği uygulanmaktadır. Fide üretiminde önemli bir yere sahip olan ve 700 dönümlük alanda süs bitkileri yetiştirilen İlçe, bu yönleriyle her dönem meyve sebze sağlayıcısı konumundadır. Turizm Akdeniz'e kıyısı olan Aksu'da gelişmiştir. Yerel ve Ulusal ekonomiye büyük oranda katkısı olan turizm yatırımları büyük önem arz etmektedir. Her sene milyonlarca turisti misafir eden uluslararası ünlü oteller, binlerce kişiye de iş imkânı sunmaktadır. Turizme yatkın alanların etrafında yapılaşma ve ticaret her geçen gün artmakta ve gelişmektedir. Turizm bir ülkenin bacasız sanayisidir. İlçe Belediyesi ve yerel işletmelerin tamamı turizm sektörüne artı katmak için özveri ile bütün çabalarını ortaya koymaktadır. İmar, temizlik ve çevre düzenlemesi bakımından bölge örnek teşkil edecek kademeye taşınmıştır.

6. BULGULAR VE TARTIŞMA

6.1. Üreticilerin Demografik özellikleri

Çalışmanın bu kısmında Antalya ili Serik ve Aksu ilçelerinde serada domates üretimi yapan üreticilerin yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, ailedeki birey sayısı ve bireylerin işgücüne katılımına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Ankete katılan kişiler arazi büyüklüklerine göre iki grupta saptanmıştır. 1. Grup sera büyüklüğü 4 da altı, 2. Grup ise sera büyüklüğü 4 da ve üzeridir. Buna göre üreticilerin tamamının erkek olduğu ve üreticilerin ortalama yaşı 44.6 olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 6.1.'de üreticilerin eğitim durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır. Üreticilerin % 46.3'ü lise, %25.4'ü ilkokul, %19.4'ü ortaokul, %7.5'i ön lisans ve lisans eğitim düzeyine sahipken %1.5'nin ise okur yazar olduğu tespit edilmiştir. Eğitim durumu olarak lise ilk sırada yer almaktadır.

Çizelge 6.1. Üreticilerin eğitim düzeyine ilişkin bilgiler ve ki-kare analizi

	1.grup		2.grup		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Okur yazar	1	1.5	0	0	1	1.5
İlkokul	15	22.4	2	3	17	25.4
Ortaokul	7	10.4	6	9	13	19.4
Lise	12	17.9	19	28.4	31	46.3
Önlisans/Lisans	3	4.5	2	3	5	7.5
Ki Kare= 11.803 DF= 4 P=0.019						

Ankete katılan üreticilerin ailedeki birey sayısı ortalama 3.42'dir. En yüksek yüzdeye sahip ailedeki birey sayısının 4 kişi olduğu görülmektedir. Gruplar itibari ile incelendiğinde ise 1. ve 2. Grupta yer alan üreticilerin %19.4'ünün 4 kişilik aile büyüklüğüne sahip olduğu belirlenmiştir. Diğer yandan ailede üretime katılan kişi sayısına bakıldığında ağırlıklı olarak 2 kişinin üretime katıldığı bunu sırası ile 3, 1, 4, 5 kişinin takip ettiği görülmektedir. Yapılan ki kare analiz sonucuna göre arazi büyüklüğü arttıkça eğitim düzeyinin de arttığı görülmektedir.

Çizelge 6.2.Üreticilerin ailedeki birey sayısı ve aileden üretime katılan kişi sayısı ve ki-kare analizi

Birey sayısı	1.grup		2.grup		Toplam
	F	%	F	%	%
1	2	3	1	1.5	4.5
2	8	11.9	2	3	14.9
3	10	17.9	9	13.4	28.4
4	13	19.4	13	19.4	38.8
5	5	7.5	4	6	13.4
Ki Kare= 2.941 DF= 4 P=0.568					
Üretime katılan kişi	1.grup		2.grup		Toplam
	F	%	F	F	%
1	5	11.5	2	7	10.4
2	29	76.9	19	48	71.6
3	4	11.5	5	9	13.4
4	0	0	2	2	3
5	0	0	1	1	1.5
Ki Kare= 5.368 DF= 4 P=0.352					

Üreticilerin yıllık ortalama tarımsal geliri 79 641.79 TL , yıllık ortalama tarım dışı geliri 5 915.25 TL ve domatesten elde ettiği yıllık geliri 64 418.35 TL olarak belirlenmiştir. Üretim alanı büyüdükçe üreticilerin gelirlerinin artış gösterdiği görülmektedir.Yapılan ki kare analiz sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çizelge 6.3. Üreticilerin yıllık gelirine ilişkin bilgiler

	1.grup	2.grup	Genel ortalama
Tarımsal gelir	40.961	118.321	79.641
Tarım dışı gelir	6.909	4.921	5.915
Domates üretiminden elde edilen gelir	31.230	97.606	64.418

Üreticilerin ortalama toplam arazi varlığı 14.14 dekar ve bu arazilerin ortalama 5.14 dekarında serada üretim yapılmaktadır. Serada büyük oranda (4.44 da) domates üretimi yapıldığı belirlenmiştir. ortalama arazi miktarı sera tipi ve ekim dönemleri bazında incelendiğinde, tek sezon plastik serada üretim alanının en büyük payı aldığı söylenebilir

Çizelge 6.4.İşletmelere ilişkin arazi varlığı

Arazi Varlığı	Ortalama Arazi Miktarı (Da)
Toplam Arazi	14.14
2018 Yılı Sera	5.14
2018 Yılı Domates	4.44
Güz Dönemi -Plastik	3.86
Güz Dönemi- Cam	3.60
Bahar Dönemi-Plastik	3.30
Bahar Dönemi-Cam	2.66
Tek Sezon Plastik	22.27
Tek Sezon Cam	0.00

Çizelge 6.5.'e bakıldığında üreticilerin sera tipinde ağırlıklı olarak plastik serayı tercih ettiği görülmüştür. Bunun sebebinin, plastik seraların kurulum maliyetinin düşük olmasıdır. Üretim dönemine bakıldığında ise genellikle güz döneminde (%77.61) domates üretimi yapıldığı belirlenmiştir. bu durum üreticilerin yıl içerisinde iki farklı ürün yetiştirmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca domates diğer ürünler ile kıyaslandığında maliyet ve zaman açısından en elverişli ürün olması güz dönemi üretiminde etkili bir unsurdur. İşletme grupları açısından bakıldığında da her grup için güz döneminde plastik serada domates üretiminin hakim olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 6.5. Domates ekim dönemleri ve domates yetiştirilen sera tipleri

		1. Grup		2.Grup		Toplam	
		F	%	F	%	F	%
Güz Dönemi	Plastik Sera	30	63.8	17	36.2	47	70.15
	Cam Sera	2	40.0	3	60.0	5	7.46
Bahar Dönemi	Plastik Sera	5	50.0	5	50.0	10	14.92
	Cam Sera	2	66.7	1	33.3	3	4.48
Tek Sezon	Plastik Sera	3	27.3	8	72.7	11	16.42
	Cam Sera	0	0	0	0	0	0

Domates üretiminde daha çok güz dönemi tercih edilmesine karşılık verimliliğin en yüksek olduğu dönem tek sezonluk üretim dönemi olduğu belirlenmiştir. Güz döneminde ekim döneminde sera içi sıcaklığı aşırı yüksek olması döl kaybına neden

olmakta ve verim düşmektedir. Bahar döneminde ise üretim son evresinde sıcaklıkların artması ile zararlı ve hastalık popülasyonu verimi doğrudan etkilemektedir. Bundan dolayı tek sezon üretim avantajlı duruma gelmektedir.

Çizelge 6.6. Üretim dönemine göre verimlilik (da/ton)

	1.grup	2.grup	Genel ortalama
Güz dönemi üretim verimi	8.44	6.52	7.48
Bahar dönemi üretim verimi	7.4	10.06	8.73
Tek sezon üretim verimi	11.5	11.37	11.43

Üreticilerin %80.6'sı üretim alanlarında son beş yılda herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmişlerdir. Üretim alanının artması beklenirken sadece üreticilerin %18.0'lık kısmının üretim alanını genişletmesi dikkat çekicidir. Bu durumun büyük ölçüde sera yapım maliyetlerindeki artıştan kaynaklandığı söylenebilir. (Çizelge 6.7)

Çizelge 6.7. Son beş yılda sera alanındaki değişim

	1.Grup		2.Grup		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Üretim Alanım Azaldı	0	0	1	1.5	1	1.5
Üretim Alanım Değişmedi	32	47.8	22	32.8	54	80.6
Üretim Alanım Arttı	1	9.0	4	9.0	12	18.0

6.2. Üreticilerin Tohum/Fide, Gübre ve İlaç Kullanım Tercihine İlişkin Bilgiler

6.2.1. Tohum/fide

Üreticilerin domates çeşit tercihi incelendiğinde %41.8'i verimi yüksek çeşitleri, %29.9'u hastalıklara dayanıklı çeşitleri tercih etmektedir. bunun yanında, bayi tavsiyesi, tüketicilerin tercihi, yola dayanıklılık, uygun fiyat ve diğer nedenler domates çeşidi tercihinde etkili olan faktörlerdir (Çizelge 6.8.). Çizelge 4.9.'a bakıldığında üreticilerin %52.2'si domates fideleri tohum ilaç bayilerinden temin ederken fidelikler (%29.9) ve komisyonculardan (%14.9) da fide temini sağladıkları gözlenmiştir.

Çizelge 6.8. Üreticilerin domateste çeşit tercih etme nedenleri

	1.grup		2.grup		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Yola dayanaklı	1	3.8	0	0	1	1.5
Hastalıklara dayanıklı	13	19.4	7	10.4	20	29.8
Verimi yüksek	16	23.9	12	17.9	28	41.8
Daha uygun fiyat	1	1.5	0	0	1	1.5
Bayi tavsiyesi	3	4.5	5	7.5	8	11.9
Tüketici tercihi yüksek	3	4.5	4	6.0	7	10.5
Diğer	1	1.5	1	1.5	1	3.0
Toplam	38	38.8	23	34.3	67	100

Çizelge 6.9. Üreticilerin domates fidesi satın aldıkları yerler

	1.grup		2.grup		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Fidelikler	12	17.9	8	11.9	20	29.9
Tohum ilaç bayileri	23	34.3	14	20.9	37	52.2
Komisyoncular	2	4.5	7	10.4	10	14.9
Toplam	38	56.7	29	43.2	67	100

Üreticilere kullandıkları çeşit için tohum/fide kalitesinde değişim olup olmadığı sorulduğunda %61.2'si değişim olmadığını söylerken %38.8'i kalitenin geçmişte daha iyi olduğu belirtmiştir.

Çizelge 6.10. Tohum/fide kalitesinde değişim olup olmadığı

	1.grup		2.grup		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Evet	14	20.9	12	17.9	26	38.8
Hayır	24	35.8	17	24.4	41	61.2
Toplam	38	85.7	29	42.3	67	100

6.2.2. Gübre

Üreticilerin %50.7'si domates üretiminde kullanacakları gübre ve miktarını ziraat mühendisleri yardımıyla belirlerken %41.8'i kendi tecrübesi ile kullanacakları gübre miktarını belirlemektedir. Gübre miktarının belirlerken toprak tahlili yaptıranların oranı (%3) oldukça düşük düzeye sahiptir.

Çizelge 6.11. Üreticilerin domates üretiminde kullanacakları gübre ve miktarını belirleme şekli

	1.grup		2.grup		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Kendi Deneyimim	19	28.4	9	13.4	28	41.8
Toprak Tahlili	2	3.0	0	0	2	3.0
Ziraat Mühendisi İle	17	25.4	7	25.4	34	50.7
Komşu Çiftçilere Sorarak	0	0	3	4.5	3	4.5
Toplam	38	56.7	29	43.3	67	100

Çizelge 6.12.’de üreticilerin gübre satın alım yerlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Üreticiler hem bayi, hem kooperatif hem de üretici birliklerinden gübre ihtiyacını karşılamaktadır. Yüksek oranda üreticilerin bayileri tercih ettikleri tespit edilmiştir. üreticilerin gübre satın almada yüksek oranda bayileri tercih etme nedenleri arasında vadeli satış imkanı ve bayilerin işletme ziyaretleri etkili olduğu ifade edilebilir.

Çizelge 6.12. Üreticilerin domates üretiminde gübre satın alma yerleri

	1.Grup		2.Grup		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Bayilerden	38	56.7	24	35.8	62	92.54
Kooperatiflerden	6	9.0	11	16.4	17	25.4
Üretici Birliklerinden	5	7.5	6	9.0	11	16.5
Diğer	0	0	1	1.5	1	1.5

Üreticiler gübre kullanımına ilişkin bilgileri yüksek oranda bayiler yoluyla sağladıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 6.13.). Bu durum çizelge 6.12’de üreticilerin gübre satın alımında daha çok bayileri tercih etmesinde etkili olmaktadır.

Çizelge 6.13. Üreticilerin gübre kullanımına ilişkin bilgi kaynakları

	1.Grup		2.Grup		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
İlaç Bayisi	31	46.3	24	35.8	55	82.09
Tarım İl Müdürlüğü	3	4.47	2	2.98	5	7.46
Komşu	3	4.47	4	5.97	7	10.45
Kendi Tecrübesi	12	17.9	12	17.9	24	35.82
Diğer	1	1.49	0	0	1	1.49

6.2.3. İlaç

Üretim döneminde birçok hastalık ve zararlıya karşı kimyasal mücadele yapılmaktadır. Doğru müdahale ve ilaç kullanımı ile hastalık ve zararlı popülasyonu kontrol altında tutulur. Böylece verim kaybı minimize edilmeye çalışılır. Bu bağlamda üreticilerin bilgi sahibi olması ve doğru yönlendirilmesi oldukça önemlidir. Üreticilerin zirai mücadele yöntemleri için kurum ve kuruluşlardan yardım alımı incelendiğinde üreticilerin %49.25'i herhangi bir yardım almalarını, %25.37'si bir sorun ile karşılaştıklarında, %22.38'i işletme ziyareti esnasında ve %11.94'ü ise örnek götürerek yardım aldıklarını belirtmişlerdir(Çizelge 6.14.). Kamu kurum ve kuruluşlarının etkin bir rol üstlenememesi üreticilerin zirai mücadelede ilaç bayilerine yönelmelerine yol açtığı söylenebilir. Nitekim üreticilerin %83.58'i ilaç ve ilaç kullanımına ilişkin bilgi alımında ilaç bayilerini tercih ederken sadece %2.98'i tarım il/ilçe müdürlüklerini tercih etmektedir (çizelge 6.15.).

Çizelge 6.14. Üreticilerin zirai mücadelede kamu kurum ve kuruluşlarından faydalanma durumları

	1.grup		2.grup		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Herhangi bir yardım almıyorum	23	34.3	10	10.9	33	49.25
Bir sorun olduğunda	10	14.92	7	10.45	17	25.37
Bahçeye/Tarlaya geldiklerinde	7	10.44	8	11.94	15	22.38
örnek götürerek		2.98	6	8.96	8	11.94
diğer	0	0	3	4.47	3	4.47

Çizelge 6.15. Üreticilerin zirai mücadelede bilgi kaynakları

	1.Grup		2.Grup		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
İlaç Bayisi	32	47.8	24	35.8	56	83.58
Tarım İl Müdürlüğü	1	1.5	1	1.5	2	3.00
Komşu	0	0	2	2.98	2	2.98
Kendi Tecrübesi	10	14.9	13	34.3	23	34.32

Üreticilerin büyük bir kısmı ilaçlarını bayilerden (%89.55) satın alırken, üretici birliklerinden (%25.37) ve kooperatiflerden de (%23.88) satın aldıkları görülmektedir.

Çizelge 6.16. Üreticilerin zirai ilaçları satın aldıkları yerler

	1.grup		2.grup		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Bayilerden	36	53.7	24	35.8	60	89.55
Kooperatiflerden	8	11.94	8	11.94	16	23.88
Üretici Birliklerinden	7	10.4	10	14.9	17	25.37

Her üretimi yapılan bitkide olduğu gibi domatesinde verimine etki eden birçok hastalık ve zararlı vardır.Kontrol altına alınamayan her hastalık ve zararlı ciddi verim kaybına sebep olmakta ekonomik anlamda üreticilere ciddi zararlar vermektedir.Çizelge 4.17.'de domateste en çok karşılaşılan hastalık ve zararlılar, mücadelelerinde yapılan ortalama ilaçlama sayıları ve ortalama masrafları yer almaktadır.Domates hastalıkları arasında en yaygın olanı %70.3 ile kurşuni küf, zararlı olarak %97 oranına sahip Tuta zararlısı gelmektedir.Üreticilerin ortalama masrafları ; hastalıklarla mücadele de 2 738,06 TL iken zararlılarla mücadele de 4 708,21TL'dir.Bu durumda domates üretimine katılan üreticiler zararlı mücadelesinde daha çok masraf ettiği görülmektedir.

Çizelge 6.17. Domates üretiminde en çok karşılaşılan hastalıklar ve zararlılar

	F	%		F	%
Mildiyö	32	47.8	Tuta	65	97
Kök Çürüklüğü	34	52.3	Beyaz Sinek	57	81.1
Külleme	38	57.6	Kırmızı Örümcek	41	61.2
Kurşuni Küf	45	70.3			
Ortalama İlaçlama Sayısı	10.91		Ortalama İlaçlama Sayısı	19.54	
Ortalama Masraf	2 738,06		Ortalama Masraf	4 708,21	

Üreticiler hastalık ve zararlılara karşı tarım ilacı seçerken özellikle etkili olmasına dikkat ettikleri düşünülebilir. Önde gelen diğer bir etken ise ilacın fiyatının olduğu gözlenmiştir.

Çizelge 6.18. Üreticilerin tarım ilacı seçerken dikkat ettiği hususlar

	Önem Sırası	%
Denenmiş İlaç Olmasına	8	11.94
Etkili	37	55.2
İlacın Fiyatı	9	13.43
Firma	6	8.95
Kalıcılık	0	0
Önerenin Uzmanlığı	7	10.44
İnsan Sağlığına Zarar Düzeyi	0	0
Çevreye Olan Zarar Düzeyi	0	0

Domates üretimi yapan üreticiler hastalık ve zararlılara karşı kullanacağı ilacın dozunu belirlerken en çok ilacın üzerinde yazan tarife ve ilaç bayilerinin önerilerini dikkate aldığı söylenebilir.

Çizelge 6.19.Üreticilerin kullanacağı ilacın dozunu neye göre belirledikleri

	Önem Sırası	%
İlacın Üzerinde Yazan Tarife	36	53.73
İlaç Bayilerinin Önerilerine Göre	24	35.82
Kendi Tecrübelerime Göre	7	10.44
Hastalığın Yoğunluğuna Göre	0	0
Tarım İl Müdürlüğünün Elamanlarının Tavsiyesi	0	0

Domates üretimi yapan üreticilerin %85.1'i önerilen ilaç dozuna uyduğu görülmektedir.

Çizelge 6.20. Üreticilerin önerilen ilaç dozuna uyup uymadıkları

	F	%
Evet	57	85.1
Hayır	10	14.9

Domates üretimi yapan üreticilerin büyük çoğunluğu (%95.5) sattığı domatesi kaygı duymadan rahatlıkla tükettiği söylenebilir.

Burada üreticilerin kimyasal kalıntısız ürün yetiştirme eğilimde oldukları görülmektedir. Bu eğilimin iki sebebi vardır. Birinci sebep üreticilerin kalıntısız ürün yetiştirme bilincine ulaşmış olmasıdır. İkinci sebep ise tarım il/ilçe müdürlüklerinin doğrudan üretim yerlerinden ve hallerden alınan numunelerin analizleri ve bu analizlerin sonucuna bağlı olarak cezai yaptırımlarının olması düşünülebilir.

Çizelge 6.21. Üreticilerin sattıkları domatesi rahatlıkla tüketip tüketmediği

	F	%
Evet	64	95.5
Hayır	2	3.0
Kararsızım	1	1.5

İyi tarım uygulamaları bakanlığın yetki verdiği kuruluşlarca üreticileri denetlemeye dayalı ve kontrollü üretim yaptırma mekanizmasına sahip bir üretim şeklidir. Ankete katılan üreticilerin iyi tarım uygulamalarından haberdar olma durumları yarı yarıya olduğu söylenebilir. Teşvik olsa uygular mısınız sorusuna ise üreticilerin %56.7'sinin belki dediği görülmektedir. (Çizelge 6.22.)

Çizelge 6.22. Üreticilerin iyi tarım uygulamalarından haberdar olma durumları

	F	%
Evet	34	50.7
Hayır	33	49.3

Çizelge 6.23. Üreticilerin Teşvik Olsa İyi Tarım Uygulama Durumları

	F	%
Evet	21	31.3
Hayır	8	11.9
Belki	38	56.7

Domates üreticilerinin %88.1'i yurt dışına satış yapamazken, %11.9'u yurt dışına satış yapabilmektedir. Burada daha çok etken komisyoncuların yurt dışına satış yapan tüccarlara tarımsal ürünü yönlendirmesidir.

Çizelge 6.24. Üreticilerin ürettikleri domatesleri yurt dışına satma durumları

	1.Grup		2.Grup		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Evet	2	3.0	6	9.0	8	12.0
Hayır	36	53.7	23	34.3	59	88.1

Domates üretimi yapan üreticilerden alıcıların %59.7'si kalıntı analizi isterken, %40.3'ü üreticilerden kalıntı analizi istememektedir.

Çizelge 6.25. Üretilen domateslerden alıcıların kalıntı analizi isteme durumu

	1.Grup		2.Grup		Toplam	
	F	%	F	%	F	(%)
Evet	25	37.3	15	22.4	40	59.7
Hayır	13	19.4	14	20.9	27	40.3

6.3. Üreticilerin Tarımsal Araç Varlıkları

Domates üretimi yapan üreticilerin %85.1'i ilaçlama makinesine sahiptir.Bunu sırası ile %71.64 ile römork/kamyonet, %46.27 ile traktör, %20.9 ile rötovatör, %19.4 ile pulluk, %10.4 ile çapa makinesi takip etmektedir.Traktör, üreticilerin tarımsal varlıkları arasındaki ortalama yaşı 33.32 ile yaşça en büyüğü olup, 6.72 yaş ortalaması ile ilaçlama makinesi en az yaşa sahip tarımsal araçtır.

Çizelge 6.26. Domates üretiminde kullanılan tarımsal araçlar

	1.Grup			2.Grup			Toplam		
	F	Ort. Yaş	Ortalama Değer	F	Ort. Yaş	Ortalama Değer	F	Ort. Yaş	(%)
Traktör	14	41.07	16.070	17	27	21.470	31	33.32	46.27
Römork/Kamyonet	13	20.85	20.923	35	16.2	28.539	48	17.46	71.64
Pulluk	3	18.33	1.833	10	17.8	2.020	13	17.92	19.4
Rötovatör	3	6.00	6.166	11	8	4.500	14	7.64	20.9
Çapa Makinası	3	5.67	2.000	4	8.24	4.374	7	7.14	10.4
İlaçlama Makinası	20	7.45	1.210	37	6.32	2.261	57	6.72	85.1

6.4. Üreticilerin İnternet Kullanımı

Üreticilerin büyük bir kısmı (%65.7) internet kullanmakta olduğu görülmektedir.Buna akıllı telefonların yaygınlaşmasının etken olduğu düşünülebilir.Çizelge 6.27'ye bakıldığında ise üreticilerin en çok interneti günlük haberleri takip için ve facebook whatsapp vb. programları kullanabilmek için internete sahip olduğu söylenebilir.

Çizelge 6.27. Üreticilerin internet kullanım durumu

	1.Grup		2.Grup		Toplam	
	F	%	F	Yüzde(%)	F	(%)
Evet	23	34.3	22	31.3	45	65.7
Hayır	14	20.9	8	11.9	23	32.8

Çizelge 6.28. Üreticilerin interneti ne için kullandıkları

	Önem Sırası	(%)
Günlük Haberleri Takip İçin	16	35.5
Magazin Haberlerini Takip İçin	2	4.4
Alış Veriş Yapmak İçin	4	8.8
Facebook Whatsaap Vb. Kullanabilmek İçin	23	51.1
Tarımsal Faydalı Bilgi Veren Siteler	0	0
Ürünü Pazarlamak	0	0

6.5. Üreticilerin Küresel Isınma ve İklim Değişikliği Hakkındaki Bilgileri

Küresel ısınmadan dolayı değişen hava olayları vesilesi ile değişen iklim koşulları biosistemi ve canlı popülasyonunu ciddi oranda değiştirmektedir. Böylece doğal denge bozulmakta üretimi yapılan bitkiler yeni oluşmakta olan iklim ve canlı popülasyonuna karşı direnç oluşturmada yetersiz kalmaktadır. Bölgede iklim koşullarının değişmesiyle birlikte özellikle üretimi yapılan bitkilere zarar veren canlılar hızla çoğalmaktadır. Zararlılara karşı uygulanan kimyasal ilaçlama, biyolojik mücadele ve kültürel yöntemler hızlı tepki verememekte hastalık ve zararlılara karşı mücadele günden güne daha karmaşık hale gelmektedir. Üreticilerinde henüz bu duruma farkında olamadığı görülmektedir. Bir an önce önlemler alınmadığı takdirde tarımsal üretim ciddi sıkıntılara girebilir. Üreticilerin %73.1 küresel ısınma, iklim değişikliğini duyduğu ve duyanların da % 63.26'sının küresel ısınma ve iklim değişikliğinin ne olduğunu bildiği görülmektedir.

Çizelge 6.29.Üreticilerin küresel ısınma ve iklim değişikliği hakkındaki bilgi durumları

	1.Grup		2.Grup		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Evet	26	65.4	23	69.6	49	73.1
Evet İse Bilgisi Olan	15	24.4	16	25.2	31	49.6
Evet İse Bilgisi Olmayan	12	15.6	6	7.9	18	23.5
Hayır	9	17.9	7	9	18	26.9

7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Antalya ili Serik ve Aksu ilçeleri domates üretimi yapan üreticilerinin genel durumuna bakıldığında aile birey sayılarından ağırlık olarak en az iki kişinin üretime katıldığı gözlemlenmiştir. Bu durum üreticilerin ailecek seralardan yeterli düzeyde geçimlerinin sağlandığının göstergesi olmaktadır. Eğitim düzeylerinin ağırlık olarak lise olması özellikle eğitimle beraber tarımsal bilinç düzeyinin de artacağını göstermektedir.

Sera tiplerinden plastik seraların yaygın olduğunu görülmüştür. Ortalama verimlerin plastik seralarda fazla olduğu görüldüğünden üreticilerin sera tipi seçerken doğru tespitler yaptığını söylenebilir. Ankette dikkat çeken unsurlardan bir tanesi de son 5 yılda üreticilerin yeterli ivmede sera büyüklüklerini artıramamış olmalarıdır. Bunun başlıca sebebi döviz bazlı kurulum maliyetlerinin aşırı yükselmesi gelmekte, devlet kamu bankaları aracılığıyla sera kurulumuna düşük faizli krediler veriyor olsa da üreticiler bu krediyi kullanmamaktadır.

Üreticilerin domates çeşidini seçerken genelde dekardaki verimi baz aldığı gözlemlenmekte. Fakat ortalama verimin en yüksek olduğu tek sezon domates yetiştiriciliğine yeteri önemi vermemektedirler. Bunun sebebi yılda iki farklı üretim yapma isteği gelmektedir.

Üreticilerin domates üretiminde kullanacakları gübre ve ilaçları belirlerken genel olarak zirai ilaç bayilerinin yönlendirilmesini dikkate aldıkları bu durumda kamu kuruluşları, üretici birliklerinin ve kooperatiflerin yeterli yönlendirmeyi yapamadığı gözlenmiştir. Ayrıca zirai ilaç ve gübreleri üretici birlikleri ve kooperatiflerden ziyade zirai

bayilerden temin etmektedirler. Zirai ilaç bayilerinden yapılan alış-verişte vade imkanı ve bayi elemanlarının üretici ziyaretleri bu durumun temel sebeplerindendir.

Domates üretimi yapan üreticilerin büyük çoğunluğunun sattığı domatesi kaygı duymadan rahatlıkla tükettiğini söylemesi, hastalık ve zararlıyla mücadelede çoğunluğun ilacın etiketine uyuyor olması bilinçli üretimin oluşmaya başladığının göstergesidir. Üreticilerle temasta bulunan ilaç bayilerine, kamu kuruluşlarına, üretici birliklerine, kooperatiflere çok iş düşmekte, üreticilerin bilincini daha da artıracak yöntem, eğitim ve yönlendirmelerin artarak devam etmesi gerekmektedir.

Üreticilerin kendi ürünlerini pazarlamada geleneksel yöntemlerden çıkamadığı gözlenmektedir. Ürününü pazarlama da yetersiz kaldığı, ürününü pazarlamada interneti hiç kullanmadıkları gözlenmiştir. Ürün pazarlama yöntemleriyle ilgili daha çok bilgi ve eğitimin ihtiyaç olduğu ortadadır.

8.KAYNAKLAR

- Abak, K. 2017 Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi. Ankara
- Anonim, 2018. 2018 Tarım ve Hayvancılık Projeleri TAGEM. Türkiye
- Anonim, 2018. Domates. TAGEM Tarım ve Hayvancılık Projeleri, Ürün No: 20 Ankara.
- Anonim. 2019. Aksu İlçesinde Ekonomi. Aksu Belediyesi, Antalya
- Arısı Kullanımının Ekonometrik Analizi. (Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Daka, K., Gül, A. ve Engindeniz, S., 2012. Muğla İlinde Seralarda Dışsatıma Yönelik Domates Üretimi ve Pazarlaması. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 49 (2) 175-185
- Demirtaş, B. ve Yılmaz, İ., 2003. Sera Domates Yetiştiriciliğinde Farklı Gübre Dozlarının Fonksiyonel Analizi. Alatarım, 2 (2) 45-52
- Doğan, A., 2009. Ekonomik Gelişme Sürecine Tarımın Katkısı: Türkiye Örneği. SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 9 (17), 365-392
- Doğan, Z., Arslan, S. ve Berkman A.N., 2015. Türkiye’de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8 (1), 29-41
- Ekonomik ve Politika Analizi: Antalya İli Örneği, (Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Erdal, G., 2006. Tarımsal Ürünlerde Üretim – Fiyat İlişkisinin Koyck Yaklaşımı İle Analizi (Domates Örneği)., Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Tarım Ekonomisi Bölümü, Tokat.
- Güvenç, İ., 2019. Türkiye’de Domates Üretimi, Dış Ticareti ve Rekabet Gücü. KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi, 22 (1), 57-61
- Güvenç, İsmail., 2019. Türkiye’de Domates Üretimi, Dış Ticareti ve Rekabet Gücü. Tarım ve Doğa Dergisi, 22 (1) 57-61
- Karadaş, G. ve Ertürk, Y.E., 2016. Iğdır İlinde Domates Üretimi ve Pazarlaması. VII. Bahçe Ürünlerinde Muhafaza ve Pazarlama Sempozyumu, 04-07 Ekim, 2016, Iğdır Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü. Iğdır.
- Karaman, S., 2002. Antalya İlinde Cam Sera Domates Yetiştiriciliğinde Bombus
- Mencet, M.N., 2011. Serada Domates Üretim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Ekolojik,
- Orman, Ş. ve Kaplan, M., 2004. Kumluca ve Finike Yörelerinde Serada Yetiştirilen Domates Bitkisinin Beslenme Durumunun Belirlenmesi. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 17 (1) 19-29
- Örük, G. ve Engindeniz, S., 2018. Muğla’da Örtüaltı Domates Üretiminde Girdi Kullanım Etkinliğinin Analizi. Tarım Ekonomisi Dergisi, 24 (2) 175-183
- Özkan, B., Hatırlı, S.A., Öztürk, E. ve Aktaş, A.R., 2011. Antalya İlinde Serada Domates Üretiminin Kâr Etkinliği Analizi. Tarım Bilimleri Dergisi, 17 (2011) 34-42

- Öztürk, G. ve Engindeniz, S., 2019. Muğla İlinde Örtüaltı Domates Üretiminin Ekonomik Analizi Üzerine Bir Araştırma. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 56 (3) 345-358
- Rad, S. ve Yarş1, G., 2005. Silifke İlçesi'nde Serada Domates Yetiştiren İşletmelerin Ekonomik Performansları ve Birim Ürün Maliyetleri. Tarım Bilimleri Dergisi, 11 (1) 26-33
- Mencet Yelboğa, M , Sayın, C , Eryiğit, F . (2019). Türkiye'de Domates Üretiminde İç Ticaret Hadleri . Ziraat Mühendisliğı , (367) , 6-12 . DOI: 10.33724/zm.536548

9.EKLER

Antalya İli Serik ve Aksu İlçelerinde Serada Domates Üretiminde Enerji Kullanımı ve Ekonomik Analizine İlişkin Anket Formu

İlçe/ Köy: Tarih: Anket no:

1.Üretici (1) Erkek (2) Kadın Yaşı:

2.Eğitiminiz;

(1) O-Y değil (2) Okuryazar (3) İlkokul (4) Ortaokul (5) Lise (6) Yüksek Okul (7) Fakülte

3. Ailenizdeki birey sayısı : kişi

Aile üyeleri Kendisi	Cinsiyet	Yaş	Tarımsal Üretime Katılıyor	Hangi işe katılıyor	Toplam Kaç gün

4. Kaç yıldır serada üretim yapıyorsunuz? yıl

5. Kaç yıldır domates üreticisisiniz?

6.Üretim yapılan arazinin nev'i ve mülkiyet durumu?

TOPLAM ARAZİ (da)				2018yılısera alanı(da)				2018 sera domates (da)		
Sulu (da)	Mülk	Kira	Ortak	TOPLAM	Mülk	Kira	Ortak	TOPLAM	Mülk	Kira
Kuru (da)										
TOPLAM										
2018 yılı serada domates üretim şekli										
Güz					Bahar					Tek Ürün
Plastik Sera (da)	Cam Sera (da)				Plastik Sera (da)	Cam Sera (da)				Plastik Sera

Serada Domates üretim alanınızın son 5 yıldaki durumu nedir? (Sera alanını artırdım veya azalttım, aynı)

.....

7. 2018 Yılında toplam serada domates üretim alanı.....da.

8. 2018 Yılında toplam domates üretim miktarınızton

Güz....., Bahar....., Tek.....

9.kg/Ton domates sattım.

10. 2018 yılı domates fiyatı...../tl , /kg

11. Ailenizin yaklaşık gelirinizi belirtebilir misiniz ?

2018 Yılı Tarımdan gelirinizTL,

2018 Yılı Tarım dışından geliriniz

.....TL.(Açıklayınız.....)

2018 Yılı Domates üretiminden geliriniz.....TL

12. Domates tohumunu veya fidesini nereden temin ediyorsunuz?

(a) Fidelikler (b)Tohum ilaç bayileri (c) Tarımsal araştırma enstitüsü

(d) Kendim bir önceki yıldan ayırıyorum (e) Köydeki komşu ya da akrabalarından

f) Diğer

13. Sizce eski yıllarda kullandığınız tohumlukla şimdi aldığınız fide ya da tohum aynı mı?

(1) Evet (2) Hayır

Hayır ise, ne gibi farklılıklar var?

Eski tohumlar.....

Yeni

tohumlar.....

14. Özellikle kullandığınız tohum/veya fide çeşidi var mı?

(1)Hayır (2)Evet

15. Neden bu çeşidi tercih ediyorsunuz?

(1)Yola dayanıklı (2) Hastalıklara dayanıklı (3)Verimi yüksek

(4)Daha ucuz (5) Bayi tavsiye etti (6) Tüketici tercihi yüksek

(7) Yıllardır kullandığımız tohum bu kullanıyor (8) Arkadaşlar bunu

(9)Firma yada bayiler bunu getiriyor (10)

.....

16. Kullanacağınız gübre ihtiyacınızı nasıl belirliyorsunuz?

(1) Kendi deneyimlerim (2) Toprak tahlili (3) Ziraat mühendisi ile (4) Komşu çiftçilere sorarak

17. Gübreyi nereden alıyorsunuz?

(1) Bayilerden (2) kooperatiften (3) Üretici Birliklerinden (4) Diğer

18. Gübre kullanımında en önemli bilgi kaynağınız kimdir?

(1) İlaç bayisi (2) Tarım ilçe müdürlüğü elemanları
(3) Komşu ve Arkadaşlar (4) Kendi tecrübelerim (5) Diğer.....

19. Zirai mücadele veren tarımsal kurum ve kuruluşlarından nasıl faydalaniyorsunuz?

(1) Herhangi bir yardım almıyorum (3) Bahçeye /tarlaya geldiklerinde,
(2) Bir sorun olduğunda (4) Örnek götürerek (5) Diğer.....

20. Domates üretiminde kullandığınız tarımsal ilaçları nereden alıyorsunuz?

(1) Bayilerden (2) kooperatiften (3) Üretici Birliklerinden

21. İlaç kullanımında en çok faydalandığınız bilgi kaynağınız kimdir?

(1) İlaç bayisi (2) Tarım ilçe müdürlüğü elemanları
(3) Komşu ve Arkadaşlar (4) Kendi tecrübelerim (5) Diğer.....

22. Domates üretiminde en çok karşılaştığınız hastalıklar neler?

	Hastalık	İlaçlama sayısı	Top. Masraf
(1)			
(2)			
(3)			
(4)			
(5)			

23. Domates üretiminde en çok karşılaştığınız zararlılar neler?

	Zararlı	İlaçlama sayısı	Top. Masraf
(1)			
(2)			
(3)			
(4)			
(5)			

24. Tarım ilacı seçerken aşağıdakilerden hangisine/hangilerine dikkat ediyorsunuz? (önemine göre)

- () Denenmiş bir ilaç olmasına () Etkili olmasına () İlacın fiyatı
- () Firmasına () Kalıcılık süresine () Önerenin uzmanlığına
- () İnsan sağlığına olan zarar düzeyine () Çevreye olan zarar düzeyine

25. Kullanacağınız ilacın dozunu neye göre belirlersiniz?

- () İlacın üzerinde yazan tarife göre () İlaç bayilerinin önerilerine göre
- () Kendi tecrübelerime göre () Hastalığın yoğunluğuna göre
- () Tarım İl/İlçe Müdürlüğü elemanlarının önerilerine göre

26. Önerilen ilaç dozuna uyuyor musunuz? () Evet () Hayır

Cevabınız tam değil veya hayır ise
nedeni;.....

27. Siz sattığınız domatesi kaygı duymadan rahatlıkla tüketir misiniz?

- () Evet () Hayır () Kararsızım

28. İyi tarım uygulamalarını duyduunuz mu?

- () Evet () Hayır

29. Duyduysanız uyguluyor musunuz?

.....
.....
.....

30. Buna yönelik bir teşvik olsa iyi tarım uygulamasını uyguluyor musunuz?

() Evet () Belki () Hayır

31.Domates üretiminde kullanılan tarımsal araçların hangilerine sahipsiniz?

	Yaşı:	Değeri:
Traktör		
Römork/Kamyonet		
Pulluk		
Rötovatör		
Çapa Makinası		
İlaçlama Makinesi		

32. 2018 yılı domates fiyatı tl/kg ile tl/kg arasındaydı, ortalama.....tl/kg sattım.

33. Hasat edilen domatesi ne kadar sürede satıyorsunuz?

.....

34. Nasıl satıyorsunuz?

(1)Dökme (2)karton kasa (3)plastik kasa (4)

35. Satış zamanı ve Ödeme şekli nasıl açıklayınız ?

(1) Vadeli

(2) Peşin

36. Yurt dışına satış yapıyor musunuz?

(1) Evet (2) Hayır

Evet ise nerelere

.....
...

37. Bu pazarlama şeklinizin;

Avantajları,

.....

Dezavantajları,

.....

38. Ürettiğiniz domatesler için alıcılar kalıntı analizi istiyor mu?

(1) Evet (2) Hayır

39. Sattığınız domateslerden kalıntı sebebiyle yurtdışından dönen oldu mu?

(1) Evet (2) Hayır

40. İnternet kullanıyor musunuz?

(1) Evet (2) Hayır

41. İnterneti en çok ne için kullanırsınız? (Sıralayınız)

- () Günlük haberleri takip için () Magazin haberlerini takip için
- () Alış yapmak veriş için () facebook, whatsApp vb kullanabilmek ve iletişim için
- () Tarımsal faydalı bilgi veren siteleri takip için ör:
.....
- () Ürünümü pazarlamak için

42. Yörenizde domates ile ilgili herhangi bir örgüt veya birlik var mı?

(1) Evet (2) Hayır

Bu örgüt veya birliğe üye misiniz? (1) Evet (2) Hayır

Memnunum Avantajları,
.....

Memnun değilim
.....

43. Küresel ısınma ve iklim değişikliği kavramlarını duydunuz mu?

() Evet () Hayır

Ne olduklarını biliyor musunuz ? () Evet () Hayır

Küresel
ısınma.....

İklim
Değişikliği.....
.....

10.ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Yusuf Kürşad AYDIN
Doğum Tarihi ve Yeri : 03.09.1986 – Antalya
E-Posta : ykursad07@hotmail.com

Eğitim Durumu

2007-2011 Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Tarım Ekonomisi Bölümü
2013-2019 Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri enstitüsü
Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı